

Інструменти підвищення рівня навченості учнів /учениць

06.05.2026

Забезпечте належний рівень викликів

---

1. Занадто легкий для конкретного учня — це взагалі не виклик. Але якщо він надто важкий, це теж не працює, адже потенційно демотивує.

- Щоб допомогти учням розпочати роботу, корисно іноді «тонко нарізати» складні завдання на кілька менших, що забезпечують поступове просування. Так учні частіше відчуватимуть успіх, а не розчарування.
- Дайте право учням допомагати одне одному, щоб вони могли використовувати однокласників як навчальні ресурси, якщо виникають труднощі. Під час спільної роботи діти відчувають менше страху перед масштабом виклику. Наприклад, спочатку хай обговорять у групах чи парах, як розв'язати завдання, а потім самостійно беруться до виконання.
- Передбачте способи підвищити рівень складності завдання для тих, хто легко впорався. Майте завдання різних рівнів складності.
- Постійно стежте за міркуваннями учнів, щоб оцінити, хто потребує завдань спрощених чи підвищеного рівня.
- Привчіть до регулярного надання учнями доказів та обґрунтувань. Опорою для цього мають бути або додаткові запитання на кшталт постійного «Чому?», яке учень має ставити сам собі: «Чому вода випаровується?», «Так, переходить з рідкого в газоподібний стан. А чому?», «Так, це залежить від зміни температури. А чому?»
- Надайте чітку модель, послідовність того, як оцінювати докази та, відповідно, будувати аргументи, щоб учні знали, до чого прагнути. Залучайте однокласників до оцінювання повноти відповіді учня.

Говоріть з учнями про їхні спроби аналізу, навіть якщо вони неправильні, під час вирішення складних завдань, щоб їх заохотити. Відзначайте, коли діти говорять доказово, міркують, як учені, навіть якщо проблема не вирішена. Дайте їм відчути задоволення від правильного процесу, але чесно зауважте, що результат має бути інший.

Використовуйте підказки, що містять вказівки, а не рішення. Наприклад, заохочуйте дітей шукати закономірності або подібності та відмінності, коли вони зазнають труднощів або потребують прогресу. Просіть узагальнити, що вони знають про тему, якщо завершують роботу.

Надайте завданню значущого контексту, зв'язку з реальним життям

Шість досліджень, які охоплювали кілька країн, продемонстрували різке зростання вмотивованості, якщо завдання стосується прикладів з реального життя, особистого досвіду. І ще більше, якщо воно пов'язане з інтересами дитини. Дослідники порівняли підвищення цікавості за допомогою двох варіантів. Перший мав розбурхати фантазію учнів (ішлося про вигадані країни, події, пригоди на інших планетах тощо). Другий пов'язував завдання із життям дитини. Виявилося, перший спосіб не просто найменш дієвий, а й узагалі здатен заплутати учня і знизити його зацікавленість. Можливо, контент з вигадкою сприймався школярами як казковий, надто дитячий, забавка, тож не спонукав до зусиль.

- Проводьте опитування учнів, щоб дізнатися, які теми хочуть дослідити діти.
- Давайте проєктні завдання. Враховуйте етап, коли учні обирають серед однокласників дітей зі схожими інтересами. Спільні інтереси мають стати темою дослідження.
- Переформулюйте знайомі або подані в підручнику задачі, вправи так, щоб вони торкалися інтересів різних дітей по черзі.
- Ставте запитання на уроках, які спонукають учнів пов'язувати теми зі своїми поглядами, інтересами та життєвим досвідом.
- Давайте хоча б раз на семестр проєктні завдання, такі як презентація хобі учнів, сімейної історії, яскравих моментів з їхнього життя, героїв чи особистостей, яких вони вважають взірцем для наслідування.
- Створюйте можливості для періодичних якісних розмов тет-а-тет з учнями про їхні захоплення та цілі, а також про те, як вони пов'язані з навчанням. Їх можна влаштувати не лише після уроків або на перерві, а й на уроці, коли інші учні занурені в діяльність.

Сприяйте отриманню учнями знань із власного досвіду

Як не називаймо ці практики й методики — проєктне навчання, практичне, дослідницька діяльність, дальтон-план, технології проблемного навчання — усі практики, які передбачають отримання знань з досвіду, дуже ефективні. Дослідження довели, що і мотивація в учнів підвищується, і результати навчання кращі. Утім, практична чи дослідницька діяльність може бути фактором, що відволікає, якщо учні не усвідомлюють її мети. Також певний рівень спостережливості, вміння критично мислити потрібно цілеспрямовано розвивати в учнів під час інших форм роботи.

- Вчителю варто виступати фасилітатором (не управляти процесом, але й не бути байдужим спостерігачем). Приклад діє ефективніше за все інше. Тож добре, якщо вчитель може продемонструвати володіння дослідницькими навичками на практиці.
- Ще до початку процесу діти мають чітко зрозуміти, у чому полягає гіпотеза, на які питання треба відповісти. Поговоріть про те, які знання та навички, що вже є в учнів, знадобляться їм під час проєкту.
- Забезпечте узгодженість: терміни мають бути однаковими для різних предметів і в різних вікових групах, щоб учні постійно знали, що ми маємо на увазі під такими ключовими термінами, як «гіпотеза».
- Завершіть заняття з учнями, чітко пояснивши, що вони дізналися із цього досвіду. Варто спочатку записати простими словами, як скажуть діти, а потім прив'язати до визначень, правил, які вивчаються. Узагальнити досвід та вивести його на абстрактніший рівень допоможе індивідуальне чи колективне створення ментальної карти наприкінці заняття.
- Переконайтеся, що учні мають можливість експериментувати з випробуванням різних ідей, наприклад, під час моделювання певних явищ або використання певних методів дослідження.
- Надайте учням змогу обрати, як вони повідомлять про результати дослідження новими, оригінальними способами (наприклад, презентації, плакати, відео).

Знайомте з різними поглядами на тему, але помірно

Різноманітність прикладів може допомогти учням зрозуміти, як ідеї, знання або навички застосовуються в різних ситуаціях. А усвідомлення різних наукових підходів до однієї теми або різних формулювань розвиває дослідницьке мислення. Утім, важливо уникати перенавантаження інформацією та плутанини.

- Забезпечте широку вибірку книг та першоджерел за темами.
- Переконайтеся, що учні досягли певного успіху на перших етапах знайомства з темою, перш ніж переходити до будь-яких варіацій.
- Розширюйте мислення учнів, знайомлячи їх з культурами та традиціями, відмінними від їхніх власних. Якщо це можливо, спирайтеся на різноманітність у класі.
- Об'єднайте учнів у групи, щоб обговорити їхні різні уявлення, наприклад, різні інтерпретації артефакту.
- Продемонструйте, як різні джерела інформації можуть призвести до інших трактувань, визначень, гіпотез тощо.
- Якщо йдеться про історії, запропонуйте дітям подумати про те, чиєї історії чи точки зору бракує і якою вона була б.
- Демонструйте не лише загальноприйняті різні способи розв'язання завдань, а й незвичні для вашої культури. Наприклад, як по-різному записується ділення у стовпчик у США та деяких європейських країнах.

Навчайте дітей того, як правильно вчитися

Дослідження довели, що це покращує навчальну успішність. Найкраще результати помітні з розвитком мовлення та письмом. Особливо актуальне активне використання учнями метакогнітивних стратегій, таких як методи міркування вголос. Метааналіз досліджень з математики показав, що це просте доповнення під час розв'язання математичних задач пов'язане з підвищенням продуктивності.

- Демонструйте мислення вголос, щоб показати, як можна впоратися з викликами та невдачами, щоб учні не просто бачили успішне досягнення результату, а весь процес. Коли стикаєтеся з перешкодою, пояснюйте, які стратегії допомагають рухатися вперед.
- Запропонуйте дітям згадати схожий досвід навчання, коли вони роблять вибір і ухвалюють рішення. Наприклад, попросіть їх подумати: «Що було складним минулого разу?» або «Які висновки ви зробили про те, як вам легше працювати?»
- Важливо створити атмосферу спокійного прийняття помилок, інакше деякі учні можуть не вільно розмірковувати, а зациклитися на досконалості того, що вони говорять.
- Розробіть чіткі рутини для метакогнітивного мислення, наприклад, у кінці уроків або тем («Я колись думав... а тепер я думаю...» або «Тепер я можу використовувати... але мені потрібно зробити більше...»).
- Заохочуйте учнів до занурення в процес мислення експертів. Наприклад, запропонуйте «мислити як історик або математик», або навіть як якісь конкретні вчені. Допоможуть рольові ігри: наприклад, учень-науковець повинен обґрунтувати свої висновки перед класом, або учні — історичні постаті дають свідчення у фіктивному суді.

Заохочуйте навчання за принципом «рівний рівному»

У дослідженні 78 британських шкіл учні 9–10 років на два місяці випереджали однолітків з мови та математики, якщо навчали одне одного. Експерти переконалися, що ідеальною для розвитку учнів є група від 3 до 5 учнів.

- Дайте учням змогу обмірковувати досвід співпраці, щоб вони могли взяти на себе відповідальність за її вдосконалення наступного разу.
- Щоб переконатися, що кожен вносить свій внесок, спробуйте запровадити правило, за яким кожен учень по черзі говорить, навіть якщо це одна фраза стосовно попередніх знань або не дуже вдала ідея.
- Демонструйте роботи учнів (фото, відео), наприклад, показуючи приклад правильного розв'язання завдання. Дітям важливо, що їхня робота може спонукати інших учнів працювати та аналізувати результати.

Надайте дітям високоякісний КОНТЕНТ

Зазвичай педагоги працюють з тими підручниками та посібниками, які їм пропонує школа. Але не завжди це оптимальний варіант. Системи освіти різних країн мали б дати певну свободу вчителю в цьому питанні, адже саме він бачить потреби учнів. Добре, якщо педагог може замовляти ті книги, які йому потрібні, за кошти закладу освіти, і не лише раз на рік. Він повинен мати право компіювати завдання з різних підручників, доповнювати відеоматеріалами з різних порталів. Також варто передбачити час, щоб у вчителя була змога виготовляти власний контент (корисно це робити разом з учнями).

Ще одна проблема контенту: знання вчителя часто застарілі. Доступно так багато інформації, а її аспекти змінюються так швидко, що встигати за розвитком науки — серйозний виклик. Допомогти можна на рівні школи, якщо асистент або секретар школи отримає завдання регулярно робити витяги стосовно актуальної інформації з кожного предмета. Також це можуть по черзі робити всі, наприклад, викладачі математики, іноземної мови. У деяких країнах існують активні асоціації вчителів-предметників, які надають таку допомогу. Звісно, потрібне й підвищення майстерності вчителя.

- Створіть із класом словник ключових термінів, щоб учні могли ознайомитися з термінологією предмета. Переконайтеся, що кожен учень правильно розуміє значення термінів. Адже якщо є плутанина на цьому рівні, ризик накопичити прогалини в знаннях значно вищий, ніж у решти дітей.
- Використовуйте речі, які оживляють пояснення та закріплюють те, про що йдеться, наприклад, фізичні моделі, якими можна маніпулювати, або предметні приклади, символи, які можуть ілюструвати певну ідею. Через рух і дотик навіть підлітки сприймають матеріал краще, ніж просто на слух.
- Знайомтеся з підручниками різних авторів, різних країн (у перекладі). Нині є змога онлайн побачити та почитати зразки контенту з усього світу. Найцікавіше завжди можна обрати для роботи з класом.